

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมมีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศอย่างมาก อีกทั้งมีส่วนในการช่วยบรรเทาปัญหาความแออัดจากการเติบโตของสังคมเมือง กระจายความเจริญไปสู่ส่วนภูมิภาคและเป็นธุรกิจที่มีการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์มากยิ่งขึ้นอีกด้วย เมื่อกล่าวถึง SMEs ในช่วง 4-5 ปีที่ผ่านมา สัปดาห์นี้อาจจะไม่ใช่ที่คุ้นเคยของบุคคลทั่วไปมากนัก ถึงแม้ว่า SMEs จะมีบทบาทในสังคมธุรกิจของไทยมาตั้งแต่อดีต แต่กลับเริ่มมีความโดดเด่นและเป็นที่รู้จักของคนไทยหลังจากที่ประเทศได้ประสบกับภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงนับตั้งแต่ปี 2540 เป็นต้นมา ซึ่งส่งผลให้ผู้ประกอบการทุกขนาดไม่สามารถที่จะดำเนินการทางธุรกิจต่อไปได้เป็นจำนวนมาก ในช่วงที่ผ่านมาภาครัฐได้ออกนโยบายและมาตรการเพื่อปกป้องวิกฤติเศรษฐกิจหลากหลายมาตรการ และมาตรการหนึ่งในนั้น ก็คือ การส่งเสริมธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ดังนั้น SMEs จึงได้รับความสำคัญในฐานะผู้ประกอบการที่เป็นกลุ่มพลังที่ใหญ่ที่สุดของภาคธุรกิจ ที่น่าจะมีบทบาทในการฟื้นฟูและพัฒนาเศรษฐกิจของชาติให้แข็งแกร่งขึ้นได้อีกครั้ง

คำว่า “วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (Small and Medium Enterprises)” หรือ SMEs นั้น มีความหมายครอบคลุมกลุ่มประเภทกิจการ 3 กลุ่มใหญ่ๆ คือ ประเภทการผลิต (Manufacturing Sector) ประเภทการค้า (Trading Sector) และประเภทการบริการ (Services Sector) ตามกฎกระทรวงอุตสาหกรรม ณ วันที่ 11 กันยายน พ.ศ.2545 การกำหนดขนาดของ SMEs ใช้เกณฑ์ของการกำหนดจากจำนวนการจ้างงานหรือจากมูลค่าสินทรัพย์ถาวรไม่รวมที่ดิน โดยให้ถือจำนวนการจ้างงานหรือมูลค่าสินทรัพย์ถาวรที่น้อยกว่าเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาของวิสาหกิจ ซึ่งหลักเกณฑ์ทั้งสองดังกล่าวได้จำแนกตามลักษณะวิสาหกิจ ดังแสดงไว้ในตารางที่ 1.1

ตารางที่ 1.1 เกณฑ์การกำหนดขนาดของ SMEs

ลักษณะ วิสาหกิจ	จำนวนการจ้างงาน (คน)		จำนวนสินทรัพย์ถาวร (ล้านบาท)	
	ขนาดย่อม	ขนาดกลาง	ขนาดย่อม	ขนาดกลาง
กิจการผลิตสินค้า	ไม่เกิน 50	51-200	ไม่เกิน 50	51-200
กิจการค้าส่ง	ไม่เกิน 25	26-50	ไม่เกิน 50	51-200
กิจการค้าปลีก	ไม่เกิน 15	16-30	ไม่เกิน 30	31-60
กิจการให้บริการ	ไม่เกิน 50	51-200	ไม่เกิน 50	51-200

ที่มา : ร่างกฎกระทรวงอุตสาหกรรม ณ วันที่ 11 กันยายน พ.ศ. 2545

ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่าวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาประเทศอย่างมาก เนื่องจากสถานประกอบการในประเทศกว่าร้อยละ 97 เป็น SMEs ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า SMEs เป็นทั้งแหล่งผลิต แหล่งการค้าและบริการ ตลอดจนแหล่งรองรับการจ้างงานขนาดใหญ่และเป็นตัวจักรสำคัญในการพัฒนาประเทศ ความสำคัญของ SMEs ต่อเศรษฐกิจและสังคมไทยนั้น อยู่ที่การเป็นกิจการที่สร้างมูลค่าแก่ระบบเศรษฐกิจอย่างมหาศาล ทั้งในแง่ของการสร้างงาน สร้างมูลค่าเพิ่ม และสร้างรายได้ ในบทบาทที่หลากหลายเป็นได้ทั้งผู้ผลิต ผู้กระจายสินค้าและผู้ให้บริการ นับเป็นผู้ประกอบการที่ทำหน้าที่ทั้งในด้านการสร้างสรรค์และอำนวยความสะดวกต่อธุรกรรมทางเศรษฐกิจ

SMEs มีบทบาทที่สำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศอย่างมาก ซึ่งจากตารางที่ 1.2 ได้แสดงถึงบทบาทด้านมูลค่าและสัดส่วนของ SMEs ต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) จำแนกตามลักษณะวิสาหกิจ โดยชี้ให้เห็นว่าในปี 2543 ธุรกิจ SMEs ก่อให้เกิดมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมประมาณ 2.1 ล้านล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 42.0 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมทั้งประเทศ และเมื่อพิจารณาตามลักษณะวิสาหกิจ พบว่า SMEs ในภาคบริการมีสัดส่วนของมูลค่าต่อ GDP สูงสุดในปี 2543 คิดเป็นร้อยละ 21.0 ในขณะที่ SMEs ภาคการผลิตมีสัดส่วนร้อยละ 11.1 และภาคการค้ามีสัดส่วนประมาณร้อยละ 10.0 ต่อ GDP

ตารางที่ 1.2 บทบาทของ SMEs ต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ
(ณ ราคาปัจจุบัน นอกภาคเกษตร)

	2537	2538	2539	2540	2541	2542	2543
มูลค่า (ล้านบาท)							
การผลิต	369,445	429,119	463,454	472,035	471,263	498,775	542,345
การค้า	395,712	440,313	471,351	480,693	460,284	466,111	490,903
บริการ	867,478	982,741	1,085,465	1,042,947	977,207	996,215	1,028,927
รวม SMEs	1,632,635	1,852,173	2,020,270	1,995,676	1,908,753	1,961,101	2,062,176
GDP	3,629,341	4,186,212	4,611,041	4,732,610	4,626,447	4,632,132	4,904,725
สัดส่วนของ SMEs ต่อ GDP (ร้อยละ)							
การผลิต	10.2	10.3	10.1	10.0	10.2	10.8	11.1
การค้า	10.9	10.5	10.2	10.2	9.9	10.1	10.0
บริการ	23.9	23.5	23.5	22.0	21.1	21.5	21.0
รวม SMEs	45.0	44.2	43.8	42.2	41.3	42.3	42.0

ที่มา : ประมวลโดยสถาบันเพื่อการพัฒนาประเทศไทย 2545

SMEs ก่อให้เกิดการจ้างงานรวมทั้งประเทศประมาณ 5.2 ล้านคน และ 6.6 ล้านคน ในปี 2537 และปี 2542 ตามลำดับ โดยมีอัตราการขยายตัวร้อยละ 4.7 ต่อปี ในจำนวนนี้การจ้างงานในปี 2542 ของสถานประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อม มีจำนวน 0.9 ล้านคน (ร้อยละ 10.6) และ 5.7 ล้านคน (ร้อยละ 68.6)ตามลำดับ ทั้งนี้การจ้างงานในสถานประกอบการขนาดกลางมีอัตราการขยายตัวจากปี 2537 ร้อยละ 10.3 ซึ่งสูงกว่าในสถานประกอบการขนาดย่อมถึงประมาณ 2 เท่าตัว (ตารางที่ 1.3)

ตารางที่ 1.3 การจ้างงานของสถานประกอบการจำแนกตามขนาดและลักษณะวิสาหกิจ

หน่วย : พันคน

ประเภท	2537		2542		ขยายตัวต่อปี (ร้อยละ)	
	SMEs	ใหญ่	SMEs	ใหญ่	SMEs	ใหญ่
ผลิต	1,636.6	1,759.9	1,928.3	1,455.7	3.3	-3.7
การค้า	1,834.5	138.0	2,471.7	158.0	6.1	2.7
บริการ	1,772.3	226.3	2,205.3	113.7	4.5	-12.9
รวม	5,243.4	2,124.2	6,605.3	1,727.3	4.7	-4.1

ที่มา : ประมวลโดยสถาบันเพื่อการพัฒนาประเทศไทย 2545

จากตารางที่ 1.3 แสดงผลของการจ้างงานของ SMEs จำแนกตามลักษณะวิสาหกิจ ปรากฏว่า ในปี 2542 มีการจ้างงานในภาคการผลิตจำนวน 1.9 ล้านคน (ขนาดกลาง 0.4 ล้านคน และขนาดย่อม 1.5 ล้านคน) ในภาคการค้าจำนวน 2.5 ล้านคน (ขนาดกลาง 0.1 ล้านคน และขนาดย่อม 2.4 ล้านคน) และภาคการบริการจำนวน 2.2 ล้านคน (ขนาดกลาง 0.4 ล้านคน และขนาดย่อม 1.8 ล้านคน) และเมื่อคำนึงถึงอัตราการขยายตัวของการจ้างงานจากปี 2537 พบว่า SMEs ภาคการค้ามีอัตราการขยายตัวสูงสุดที่ร้อยละ 6.1 ต่อปี โดยมีภาคการบริการขยายตัวร้อยละ 4.5 ต่อปี และภาคการผลิตขยายตัวร้อยละ 3.3 ต่อปี ตามลำดับ ซึ่งสถานประกอบการขนาดกลางมีอัตราการขยายตัวต่อปีของการจ้างงานที่สูงกว่าสถานประกอบการขนาดย่อมหลายเท่าตัวในทุกลักษณะวิสาหกิจของ SMEs

การจ้างงานของสถานประกอบการขนาดกลางในปี 2542 มีสัดส่วนการจ้างงานของภาคการผลิตและภาคการบริการในระดับที่ใกล้เคียงกันคือร้อยละ 46.7 และร้อยละ 46.2 ตามลำดับ โดยภาคการค้ามีสัดส่วนการจ้างงานเพียงร้อยละ 7.1 สำหรับสถานประกอบการขนาดย่อม ภาคการค้ามีสัดส่วนการจ้างงานสูงที่สุดคือ ร้อยละ 42.1 สำหรับวิสาหกิจขนาดใหญ่ ภาคการผลิตเป็นภาคที่มีสัดส่วนการจ้างงานสูงสุกร้อยละ 84.3 ของการจ้างงานรวมในสถานประกอบการขนาดใหญ่

อย่างไรก็ตาม ในช่วงภาวะวิกฤติเศรษฐกิจที่ผ่านมา วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมเป็นวิสาหกิจหนึ่งที่ได้รับผลกระทบที่ค่อนข้างรุนแรง เนื่องจาก SMEs ในประเทศไทยยังขาดความเข้มแข็งและประสบปัญหาในหลายๆ ด้าน โดยเฉพาะปัญหาทางการเงิน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นปัญหาสำคัญและเร่งด่วนที่สุดในขณะนี้ อีกทั้งยังเป็นสาเหตุให้ SMEs จำนวนมากต้องล้มเลิกกิจการ ไปปัจจุบันผู้ประกอบการจำนวนมากที่มีปัญหาการขาดแคลนเงินทุน เนื่องจากการมี

ช่องทางการระดมทุนที่จำกัด ปัญหาการเข้าถึงแหล่งเงินทุน ปัญหาระบบบัญชี และการขาดหลักทรัพย์ค้ำประกัน

ในการดำเนินกิจการของธุรกิจนั้น จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยต่างๆ เพื่อให้กิจการดำเนินไปอย่างราบรื่น และ “เงินทุน” ถือเป็นปัจจัยหนึ่งซึ่งมีความสำคัญต่อการดำเนินกิจการของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมเป็นอันมาก นอกจากผู้ประกอบการ SMEs จำเป็นต้องอาศัยเงินทุนเพื่อใช้ในการดำเนินกิจการ ซื้อเครื่องจักรอุปกรณ์ ใช้เป็นเงินทุนหมุนเวียน และใช้เพื่อขยายกิจการแล้ว เงินทุนยังเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งต่อการพัฒนาทางเทคโนโลยี รวมทั้งการวิจัยและพัฒนาซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นต้องสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ ให้เกิดขึ้นโดยอาศัยประโยชน์จากเทคโนโลยีในการสร้างข้อได้เปรียบในการแข่งขัน ที่ผ่านมามีความสามารถในการรับรู้ตลอดจนการถ่ายทอดเทคโนโลยีในกลุ่มผู้ประกอบการ SMEs ค่อนข้างมีอุปสรรคอยู่มาก ส่วนหนึ่งเป็นเพราะข้อจำกัดทางด้านเงินทุน

แหล่งเงินทุนของผู้ประกอบการ SMEs ประกอบด้วย 2 แหล่งใหญ่ๆ คือ

1. แหล่งเงินทุนภายในกิจการ (Internal or Self Financing) ได้แก่

- ทุน / ส่วนของเจ้าของ
- กำไรสะสมของกิจการ

2. แหล่งเงินทุนภายนอกกิจการ (External Financing) การระดมเงินจากแหล่งภายนอกกิจการนั้นมีหลายรูปแบบ อาจจำแนกเป็น

- เงินทุน (Equity) เป็นเงินที่ได้จากการลงทุนโดยตรง อาจเป็นเงินที่ได้จากการเพิ่มทุนของเจ้าของกิจการเดิมหรือผู้ร่วมทุนที่ต้องการเป็นเจ้าของกิจการ
- หนี้สิน (Debt) เป็นเงินที่กิจการกู้ยืมมาเพื่อนำมาใช้จ่ายและลงทุนในทรัพย์สินต่างๆ หนี้ มีเงื่อนไขในการชำระคืนที่แน่นอนตามระยะเวลาที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์การใช้เงินนั้นๆ

แม้ว่าแหล่งเงินทุนภายในเป็นแหล่งทุนแหล่งแรกของผู้ประกอบการแต่ก็เป็นแหล่งที่มีเงินอยู่อย่างจำกัด เนื่องจากเป็นส่วนที่เกิดจากการออมของผู้ประกอบการ ครอบครัว ผู้ร่วมธุรกิจ ซึ่งเงินที่ได้มาจากการดำเนินงานของกิจการนั้นมักตั้งอยู่บนความเสี่ยงและความไม่แน่นอนของธุรกิจ ดังนั้นแหล่งเงินทุนภายนอกกิจการจึงถือเป็นแหล่งเงินสนับสนุนความไม่พอเพียงของเงินทุนของผู้ประกอบการ แต่เนื่องด้วยการระดมทุนจากแหล่งอื่นๆ นั้น มีช่องทางการเข้าถึงและปริมาณเงินค่อนข้างจำกัด จึงทำให้สินเชื่อกิจการพาณิชย์กลายเป็นแหล่งเงินทุนหลักที่สำคัญสำหรับธุรกิจ SMEs เพราะเป็นแหล่งที่ระดมเงินมาจากการออมจำนวนมากจากประชาชนทั่วไป

อย่างไรก็ตาม ผลกระทบจากการเกิดภาวะวิกฤติเศรษฐกิจและสถาบันการเงินนั้น ได้ส่งผลให้การขออนุมัติสินเชื่อผ่านทางสถาบันการเงินทำได้ยากลำบากมากยิ่งขึ้น เนื่องด้วยสถาบันการเงินส่วนใหญ่ต่างกลัวปัญหาหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ (NPLs) จึงเน้นพิจารณามูลค่าหลักประกันและเครดิตของผู้ขอสินเชื่อมากกว่าจะพิจารณาความเป็นไปได้ของโครงการ ส่งผลให้ผู้ประกอบการ SMEs จำนวนมากขาดโอกาสในการริเริ่มธุรกิจใหม่ๆ ขาดโอกาสในการพัฒนาหรือปรับปรุงกิจการให้ดีขึ้น ตลอดจนมีต้นทุนของเงินทุนที่สูงขึ้นเนื่องมาจากความจำเป็นที่จะต้องพึ่งพาแหล่งเงินทุนนอกระบบ

แหล่งเงินทุนภายนอกกิจการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งธนาคารพาณิชย์เป็นแหล่งเงินที่สำคัญ เนื่องจากเป็นแหล่งที่มีปริมาณเงินในระบบเป็นจำนวนมาก แต่โดยทั่วไปแล้วการเข้าถึงแหล่งเงินทุนในระบบของ SMEs นั้นนับว่ามีความยากลำบากกว่าธุรกิจขนาดใหญ่ เนื่องจากมีข้อจำกัดจากทั้งเชิงอุปสงค์และอุปทานของเงินทุน กล่าวคือ ข้อจำกัดในเชิงอุปสงค์นั้น หมายถึง ข้อจำกัดที่เกิดจากกิจการ SMEs เอง นั่นคือ ส่วนใหญ่แล้ว SMEs จะเป็นกิจการที่มีขนาดเล็ก จึงมีสินทรัพย์ถาวรน้อย ทำให้การขอสินเชื่อมีโอกาสจะประสบความสำเร็จน้อยเนื่องจากขาดหลักทรัพย์ค้ำประกัน นอกจากนี้ยังมีปัญหาในเรื่องของการจัดทำบัญชีด้วย เนื่องจากการจัดทำบัญชีโดยผู้ประกอบการ SMEs จำนวนมากมักไม่เป็นทางการ ขาดความชัดเจน ขาดความน่าเชื่อถือ ข้อจำกัดต่างๆ เหล่านี้ จึงนำไปสู่ความยากลำบากที่ SMEs จะได้รับการปล่อยสินเชื่อจากสถาบันการเงินหรือแม้กระทั่งยากต่อการระดมทุนผ่านตลาดทุนด้วย ส่วนข้อจำกัดในเชิงอุปทาน คือ ข้อจำกัดเนื่องมาจากสถาบันการเงินหรือแหล่งเงินทุนต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งธนาคารพาณิชย์ซึ่งนับเป็นแหล่งเงินให้สินเชื่อที่สำคัญของ SMEs เป็นผลมาจากภาวะวิกฤติเศรษฐกิจที่ผ่านมา ทำให้สัดส่วนหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ (NPLs) ต่อจำนวนการกู้ยืมเงินของระบบสถาบันการเงินโดยรวมสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้สถาบันการเงินต่างๆ จำกัดวงเงินและเข้มงวดในการปล่อยสินเชื่อและนำไปสู่การเป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงแหล่งเงินทุนของ SMEs

ดังนั้นจึงควรได้มีการศึกษาโครงสร้างเงินทุนของธุรกิจ SMEs ในประเทศไทยเนื่องจากโครงสร้างเงินทุนเป็นแหล่งที่มาของทุนว่าควรมีโครงสร้างเงินทุนอย่างไร และระดับโครงสร้างเงินทุนที่เหมาะสมแก่ธุรกิจ ซึ่งจะก่อให้เกิดผลดีต่อการดำเนินงานและเป็นประโยชน์แก่ผู้ประกอบการที่จะบริหารกิจการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นด้วย

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อสัดส่วนหนี้สินต่อทุนที่เหมาะสมของธุรกิจ SMEs ในประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาปัจจัยกำหนดความเร็วในการปรับตัวเข้าสู่ระดับสัดส่วนหนี้สินต่อทุนที่เหมาะสมของธุรกิจ
3. เพื่อทดสอบว่าทฤษฎีโครงสร้างเงินทุน สามารถนำมาอธิบายการตัดสินใจหาแหล่งเงินทุนของธุรกิจ SMEs ในประเทศไทยได้มากน้อยเพียงใด

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

ทำการศึกษาธุรกิจ SMEs เฉพาะภาคการผลิตของประเทศไทย จำนวน 200 บริษัท โดยได้ทำการรวบรวมข้อมูลงบการเงินของธุรกิจ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 – 2544 จากกรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อการกำหนดโครงสร้างเงินทุนที่เหมาะสม (Optimal Capital Structure) ของธุรกิจ SMEs ในประเทศไทย
2. ทำให้ทราบว่าเมื่อสัดส่วนหนี้สินต่อทุนของธุรกิจมีการเบี่ยงเบนออกจากระดับที่เหมาะสมแล้ว ธุรกิจจะมีการปรับตัวเข้าสู่ระดับที่เหมาะสมหรือไม่อย่างไร
3. ทำให้ทราบว่าทฤษฎีโครงสร้างเงินทุนต่าง ๆ นั้น สามารถจะนำมาประยุกต์ใช้กับพฤติกรรมในการจัดหาแหล่งเงินทุนของธุรกิจ SMEs ในประเทศไทยได้หรือไม่

1.5 สมมติฐานเบื้องต้น

1. กิจการทุกกิจการจะมีการกำหนดระดับสัดส่วนหนี้สินต่อทุนที่เหมาะสมเอาไว้
2. เมื่อใดก็ตามที่ระดับสัดส่วนหนี้สินต่อทุนที่เกิดขึ้นจริงของกิจการเกิดการเบี่ยงเบนออกจากระดับสัดส่วนหนี้สินต่อทุนที่เหมาะสม กิจการควรที่จะพยายามปรับระดับสัดส่วนหนี้สินต่อทุนให้เข้าสู่ระดับที่เหมาะสม
3. การปรับเปลี่ยนโครงสร้างเงินทุนของกิจการนั้น จะต้องมีต้นทุนในการปรับตัว (Cost of Adjustment) เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

4. ธุรกิจที่มีขนาดเล็กนั้นจะมีข้อจำกัดในการเข้าสู่แหล่งเงินทุนภายนอกมากกว่าธุรกิจที่มีขนาดใหญ่กว่า

1.6 วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้จะอาศัยวิธีการวิเคราะห์เชิงปริมาณ (Quantitative Analysis) ในการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อระดับสัดส่วนหนี้สินต่อทุนที่เหมาะสมของธุรกิจ ด้วยวิธีการสมการถดถอย โดยใช้ Pooled Least Squares Method เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่กำหนดสัดส่วนหนี้สินต่อทุนของธุรกิจ SMEs ในประเทศไทย จากแบบจำลอง Fixed Effect Panel Data